

Asia: VN/25955/2022

Valtioneuvoston asetus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä asetuksesta

Asetuksen myötä kunnat joutuvat liian pitkäksi siihen aikaan tilanteeseen, etteivät pysty normaalisti kehittämään jäljelle jääviä palveluja tai alueen elinvoimaa ja kilpailukykyä. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen talousarvio ei vastaa vuoden 2022 todellisia kuluja. Käytännössä esitetty malli vaikeuttaa kuntien toimintaa neljän vuoden ajan. Siirtymäaika rahoituksen osalta pitäisi olla korkeintaan vuosi. Uudistus jähmettää kunnallisveroprosentit korkealle niille alueilla, joissa on ollut paljon sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Asetus ei myöskään poista kuntien välistä epätasa-arvoa ja johtaa alueiden eriytymiseen. Asetus heikentää Kymenlaakson kuntien asemaa, koska ne ovat perustaneet vapaaehtoisen kuntayhtymän vuonna 2019. Alueen kunnat ovat siis vapaaehtoisesti pyrkineet kehittämään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja samassa hengessä kuin nyt toteutetaan koko uudistus. Peruskuntien näkökulmasta tämä edelläkävijätyö kääntyy nyt kuntia vastaan. Jo maksetusta kehitystyöstä leikataan uudestaan ja vaikeutetaan kuntien asemaa. Sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä pelastustoimesta on tullut uudistuksen myötä suora valtionhallinnon jatke. Palvelut siirtyvät kunnilta pois, mutta käytännössä se edelleen vaikuttaa kuntiin seuraavan neljän vuoden ajan.

2. Laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnat vuodelle 2023 (1 §)

Muutosrajoittimen vaikutus perushintoihin on merkittävä, kun siitä leikataan 60%. Tämä leikkaus ei ole suhteessa alueen kuntien tuleviin tehtäviin. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä on luvattu, että valtionosuusjärjestelmää muutetaan ja tämän myötä saadaan ratkaisu Kymenlaakson kuntien merkittävään valtionosuusongelmaan.

3. Syrjäisyyksiluvun määräytymisperusteet (2 §)

Kokonaisuus muutetaan linnuntie-etäisyydestä ja siirrytään tiestöön perustuvaan saavutettavuuden mittaamiseen, Tämä on lähtökohtaisesti kannatettavaa, koska Kymenlaakson hyvinvointialueella kuntien palvelut ovat laajalla alueella. Tähän pitää kuitenkin saada vertailukelpoiset laskelmat nykyiseen malliin. Tulisi olla selvästi laskelmat, miten vaikuttaa ja sen mukaan tulee tehdä ratkaisut.

Nyt esitetään malli, mutta todelliset laskelmat puuttuvat. Mikä on konkreettinen vaikutus alueen kunnille?

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan määräytymisperusteet (3 § ja liite)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa on uusi määräytymistekijä. Koko hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen malli hyvinvointialueen ja kuntien välillä tulee suunnitella ja rakentaa huolellisesti. Lainsäädännössä on selkeä tavoite ja velvoite yhteistyöhön, mutta samalla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja rahoitus on vaatimatonta. Tavoitteena on palvelutarpeen pienentäminen ja terveyshyötyjen aikaan saaminen. Kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen pitää olla yksi yhteinen kokonaisuus. HYTE-indikaattorilla jaettava raha on pieni suhteessa palvelutarpeen pienentämisen tavoitteeseen. Lisäosana jaettava valtionosuuden määrä on vajaa 3% kuntien valtionosuusrahoituksesta. Lisäksi indikaattoreissa painottuvat nuoret. Kymenlaakson kuntien kannalta on tärkeää, että indikaattoreissa näkyisi ikäihmisten merkittävästi kasvava joukko.

5. Kuntien peruspalvelujen hintaindeksi (4 § ja 8 §:n 3 momentti)

Muutosrajoittimen ja tasausjärjestelmän käytöstä, koituu merkittävää haittaa alueille, joilta leikataan. Siirtymäaika kohtelee epäoikeudenmukaisesti ja paljon valtionosuuksia saavat, saavat tästä lisää hyötyjä. Kunnilla on menoja, joista saa paremmat tulot. Kunnat, joissa on sairaalat saavat tästä eniten hyötyä. Jos on paljon hoitoa ja vähän verotuloja, leikataan enemmän. Hintaindeksin kehitys olisi oikeudenmukaisempi, jos valtionosuuksissa ei ole leikkureita ja jos yleinen kustannuskehitys ei olisi näin merkittävä, kun se tällä hetkellä on. Malli ei kokonaisuutena huomioi tätä.

6. Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavat verotulot (5 § ja siirtymäsäännös 8 § 4 mom.)

Vuoden 2022 verotiedot tulevat vasta 30.11.2023 mennessä. Tämä aiheuttaa sen, että kuntien todellinen tilanne selviää vasta vuoteen 2024 mennessä. Lisäksi kiinteistöverotulojen huomioimisesta ei ole käytössä kuntakohtaisia vaikutuslaskelmia, joten muutoksen arviointi on erittäin vaikeaa. Kiinteistöveron suhteellinen painoarvo kuntien verotuloissa kasvaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä. Asetuksessa voimallaitoksista hyväksytään vain ydinvoima ja jätteen sijoittaminen. Pitäisi ottaa huomioon kaikki voimallaitokset ja niiden kiinteistöverot.

7. Kotikuntakorvausta koskevien tietojen toimittaminen (6 §)

Ei lausuttavaa.

8. Siirtolaskelmissa huomioon otettavat verotulot (7 § 2 mom.)

Lähtökohtaisesti tulee tarkistaa, että kuntien ilmoittamat todelliset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen kustannukset ovat yhdenmukaiset ja yhdenvertaiset. Tällä on iso merkitys hyvinvointialueelle. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos tulee vaikuttamaan kuntien verotuloihin. Tämä pitää pystyä tarkastelemaan kokonaisuutena. Mitä vähemmän verotuloja siirtyy, sitä enemmän kuntien valtionosuutta pitää leikata uudistuksen kunta-valtio-kustannusneutraliteetin säilyttämiseksi.

9. Takautuvien palkkaharmonisaatiokustannusten huomioon ottaminen siirtolaskelmissa (7 § 1 mom.)

Tämä osa asetuksesta rahoitusmallissa kohtelee kymenlaakson hyvinvointialuetta epäoikeudenmukaisesti. Etelä-Karjala ja Kymenlaakso ovat merkittävät häviäjät rahoitusmallissa kevään laskelmista lähtien. Palkkaharmonisaatiokustannukset tulee ehdottomasti huomioida kunnille, mutta samaan aikaan ei saa tehdä rahoituksellista ongelmaa hyvinvointialueelle. Palkkaharmonisaatiokustannusten eliminointi ei saa vähentää kunnille tulevia siirtyviä kustannuksia. Laaja-alaisten sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien siirtyviin kustannuksiin sisältyvät ainakin osin harmonisoidut palkat, jotka on maksettu kuntien kustannuksella. Muualla harmonisointikustannus jää hyvinvointialueiden katettavaksi. Esityksen mukaan palkat tulevat, mutta ei sen mukaan siirtyviä ”kustannuksia” eli kääntäen rahoitusta ja tämä on merkittävä epäkohta. Lisäksi useilla alueilla palkkaharmonisaatiota on toteutettu usean vuoden aikana. Esitetyssä mallissa huomioidaan yhden vuoden harmonisaatio. Vapaaehtoisin kuntayhtymiin panostaneilla alueilla palkkaharmonisaation kustannukset tulisi huomioida toteutuksen mukaan.

Lehto Lauri

Kymenlaakson hyvinvointialue - Lauri Lehto, muutosjohtaja. Kymenlaakson hyvinvointialue.